

EAEko hizkuntzen koofizialtasuna: *Overruling* kasu bat 85/2023 Konstituzio Auzitegiaren Epaian*

Amaia ETXEBARRIA ZAMALLOA

FECHA DE RECEPCIÓN / SARRERA-DATA: 13/12/2025

FECHA DE ADMISIÓN / ONARTZE-DATA: 12/03/2026

Laburpena: Lan honek EAEko hizkuntzen koofizialtasuna aztertzen du, 85/2023 Konstituzio Auzitegiaren Epaia buruzko hausnarketa sakona eginez. Epaia horrek 2/2016 Toki Erakundearen Legearen (ETEL) 6.2 artikulua zati bat deuseztatu zuen. Baliogabetutako tartekiak euskara ez jakitea alegatzeko beharra ezabatzen du komunikazioak gaztelaniaz jaso ahal izateko. Erabakiak *overruling* efektua sortu duela, Auzitegiak aurretik (1986an) ezarritako doktrina juridikoa erabat aldatu duela. Epaia 179/2019 Dekretuaren artikulua ugari baliogabetzea ekarri du, euskararen erabilera "pribilegiatutzat" jo duela. Irtenbide gisa, Konstituzioaren 3. artikulua aldatzea proposatzen da, euskara ezagutzeko betebeharra Konstituzioan jasotzeko, hots, euskara eta gaztelania berdintasun baldintzetan jartzeko, euskaldunen hizkuntza-erabakiak eraginkortasunez bermatu daitezela.

Gako-hitzak: hizkuntzen koofizialtasuna; toki-erakundeak.

* "Legelari gazteentzako Adrián Celaya Saria"ren IX. Edizioan saritutako lana, Akademia Vasca de Derecho/Zuzenbidearen Euskal Akademiak 2024an emana.

Cooficialidad de las lenguas del País Vasco: Resolución sobre el caso 85/2023 — Sentencia del Tribunal Constitucional

Resumen: Este trabajo analiza la cooficialidad de las lenguas en la CAV, realizando una profunda reflexión sobre la STC 85/2023. Esta sentencia anuló parcialmente el artículo 6.2 de la Ley 2/2016, de Entidades Locales (LILE). El inciso anulado elimina la necesidad de alegar el desconocimiento del euskera para que las comunicaciones puedan ser recibidas en castellano. La decisión ha generado un efecto *overruling* porque el Tribunal ha cambiado radicalmente la doctrina jurídica establecida anteriormente (1986). La sentencia ha supuesto la anulación de numerosos artículos del Decreto 179/2019 al considerar “privilegiado” el uso del euskera. Como solución, se propone modificar el artículo 3 de la Constitución para recoger en la Constitución el deber de conocer el euskera, es decir, poner el euskera y el castellano en condiciones de igualdad, de forma que se garanticen eficazmente los derechos lingüísticos de los euskaldunes.

Palabras clave: cooficialidad lingüística; entes locales.

Co-officiality of the Languages of the Basque Country: Overruling Case 85/2023 — Judgment of the Constitutional Court

Abstract: This paper analyzes the co-official status of languages in the Basque Country (CAV), offering an in-depth reflection on Constitutional Court Ruling 85/2023. This ruling partially annulled Article 6.2 of Law 2/2016, on Local Entities (LILE). The annulled clause eliminates the need to claim ignorance of Basque in order for communications to be received in Spanish. The decision has generated an overruling effect because the Court has radically changed the previously established legal doctrine (1986). The ruling has led to the annulment of numerous articles of Decree 179/2019, considering the use of Basque to be “privileged”. As a solution, it is proposed to amend Article 3 of the Constitution to enshrine in the Constitution the duty to know Basque, that is, to place Basque and Spanish on equal footing, so as to effectively guarantee the linguistic rights of Basque speakers.

Key words: co-official languages; local authorities.

AURKIBIDEA: LABURDUREN ZERRENDA.- SARRERA. I.- HIZKUNTZA ANIZTASUNA: 1.1) Hizkuntza aniztasuna Europar Batasunean; 1.2) Hizkuntza aniztasuna Espainian. II.- EUSKARA: HISTORIA ETA ARAUKETA: 2.1) Euskal Autonomia Erkidegoko Autonomia Estatutua; 2.2) Eusko Legebiltzarraren 10/1982 Legea, azaroaren 24koa, Euskararen erabilera normalizatzeko oinarritzkoa; 2.3) Legebiltzarraren 2/2016 Legea, apirilaren 7koa, Euskadiko Toki Erakundeei buruzkoa (ETEL); 2.4) 179/2019 Dekretua, azaroaren 19koa, Euskadiko toki-erakundee-tan hizkuntza ofizialen erabilera instituzionala eta administratiboa normalizatzeari buruzkoa. III.- KONSTITUZIO AUZITEGIAREN 85/2023 EPAIA, 2023KO UZTAILAREN 5EKOA: 3.1) Epaia-aren aurreko egoera juridikoa; 3.2) Ebazpenaren ondorioak; 3.3) Planteamendu berriak. IV.- ONDORIOAK: a) *De lege ferenda* proposamenak. V.- BIBLIOGRAFIA ETA ITURRIAK: 5.1) Bibliografia; 5.2) Legeria; 5.3) Jurisprudentzia.

LABURDUREN ZERRENDA

AE	Autonomia Estatutua
CoE	Council of Europe (Europako Kontseilua)
EAE	Euskal Autonomia Erkidegoa
EAO	Estatuko Aldizkari Ofiziala
EB	Europar Batasuna
EHAA	Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkaria
EK	Espainiako Konstituzioa
ETEL	Euskadiko Toki Erakundeei buruzko Legea
IVAP	Administrazio Publikoaren Euskal Institutua
JAN	Justizia Auzitegi Nagusia
KAE	Konstituzio Auzitegiaren Epaia
or(r).	orrialdea(k)
zk.	zenbakia
Z.O.	Zuzenbideko Oinarria

SARRERA

Hizkuntzen koofizialtasuna oinarritzeko printzipio bat da kultura- eta hizkuntza-aniztasuna babesteko eta sustatzeko European, eta, bereziki, Espainian. Printzipio horrek komunitate ezberdinetako hizkuntza- eta kultura-identitateen errespetuan dauka sustraia, eta Espainiako Konstituzioaren 3. artikulua babesa du. Artikulu horrek hizkuntza koofizialen erabilera eta sustapena aitortu eta bermatzen du dagozkien eskualde autonomoetan.

Testuinguru horretan, Euskal Autonomia Erkidegoa dugu horren adibide argia. Izan ere, bi hizkuntza ofizial, euskara eta gaztelania, elkarrekin bizi dira, legeak babestuta. Euskal Autonomia Erkidegoko hizkuntza-koofizialtasunari buruzko erregulazioa hainbat lege eta dekretutan oinarritzen da, eta horien artean nabarmentzekoak dira 10/1982 Legea, 2/2016 Legea eta 179/2019 Dekretua, Euskal Autonomia Erkidegoko Estatutuarekin batera.

Hala ere, epai batek Euskal Autonomia Erkidegoko hizkuntza-erregulazioan ezarritako oreka astindu berri du. 85/2023 epaiari buruz ari gara, 2/2016 Legearen 6.2 artikulua atal bat ezabatu duena. Epai horrek inflexio-puntua ezartzen du eskualdeko hizkuntza-koofizialtasunari buruzko jurisprudentzian, eta eztabaida bizia sortu du indarrean dagoen araudiaren interpretazioari eta aplikazioari buruz.

Lan honen helburua, Euskal Autonomia Erkidegoko hizkuntza-koofizialtasunaren bilakaera eta inplikazioak zehatz-mehatz aztertzea da, oi-

narrizko arau esparrutik hasi eta aipatutako epaiaren ondorioz sortutako erronka eta eztabaidetaraino. Horretarako, hasteko euskara eta gaztelania hizkuntza ofizial gisa aldi berean egoteko sortutako legedia aztertuko da. Ondoren, epaiaren aurretiazko jurisprudentzia eta doktrina azalduko dira. Eta amaitzeko, 85/2023 epaiaren ondorioei eta horrek Euskal Autonomia Erkidegoko hizkuntza-aniztasunaren babesean eta sustapenean duen eraginari buruzko gogoeta egingo da.

Lanaren xedea betetzeko beharrezko zen ikerketa egite aldera erabilitako metodologia doktrinaren, legeriaren eta jurisprudentziaren azterketan oinarritu da, era egokian jasoak, metodo kontinentalaren arabera. Aipatutako iturriak eskuratzeko tresnei dagokienez, Océano, Dialnet, EAO, EHAA eta CENDOJ datu baseak erabili dira, besteak beste.

I. HIZKUNTZA ANIZTASUNA

1.1) Hizkuntza aniztasuna Europar Batasunean

Hizkuntza-aniztasuna eremu geografiko edo komunitate berean hizkuntza edo hizkuntza-aldiera desberdinak batera egoteari dagokio. Fenomeno hori hainbat testuingurutan ager daiteke, hala nola hainbat hizkuntza ofizial dituzten herrialdeetan, gutxiengo linguistikoak dituzten eskualdeetan edo migrazioaren ondorioz eleaniztun diren komunitateetan.

EBren kasurako, hizkuntzak kultur ondareztat hartzen ditu eta horregatik bultzatzen du hizkuntza aniztasuna bere erakundeetako programeetan eta jardueretan¹. Hain zuzen ere, EBak berak hizkuntza aniztasuna oinarritzko printzipio gisa hartu du, eta horrela jaso du Oinarritzko Es-

¹ EUROPAR BATASUNA. “Lenguas, multilingüismo, régimen lingüístico”. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/languages_es (Azken kontsulta 2024ko maiatzaren 1ean).

kubideen Gutuneko 41.4. artikuluan: “Toda persona que sea nacional de la UE tiene derecho a utilizar cualquiera de las 24 lenguas oficiales para comunicarse con las instituciones de la UE, y las instituciones deben responder en la misma lengua”².

Europako hizkuntza aniztasuna ordea ez da amaitzen 24 hizkuntza ofizialeetan. Horri lotuta, Council of Europe erakundeko Ministroen Batzordeak Eskualdeetako eta Eremu Urriko hizkuntzen Europako Gutuna³ (ECRML) onartu zuen 1992an. Gutun horren helburua, Europako hizkuntz aberastasuna eta eskualdeetako eta eremu urriko hizkuntzak babestea da, kontuan hartuta horietako asko galzorian daudela eta babestu beharra dutela. Gutunak bermatu nahi du, eguneroko bizitza pribatuan ez ezik, eremu publikoan ere sustatzen direla eskualdeetako eta eremu urriko hizkuntzak. Espainiak 2001eko otsailaren 2an berretsi zuen gutun hori.

1.2) Hizkuntza aniztasuna Espainian

Espainian, hizkuntza-aniztasuna bere errealitate soziokulturalaren berezko alderdi bat da, hainbat hizkuntza dituelako bere lurraldearen barruan. Lurraldez lurraldeko banaketa ezberdina bada ere, onartutako hizkuntza ofizialak hauek dira: gaztelania, Espainiako hizkuntza ofiziala; katalana, Katalunian, Balear Uharteetan eta Valentziako Erkidegoan hitz egiten dena; galiziera, Galiziako berezko hizkuntza eta euskara, Euskal Herrian eta Nafarroako zenbait tokitan hitz egiten dena.

² EUROPAR BATASUNNEKO KONTSEILUA, PARLAMENTUA ETA BATZORDEA. EBko Oinarrizko Eskubideen gutuna, EBko Aldizkari Ofizialean argitaratua 2012ko urriaren 26an, 41.4. artikulua.

³ EUROPAR BATASUNNEKO KONTSEILUA. Eskualdeetako eta Eremu Urriko hizkuntzen Europako Gutuna. Estrasburgon sinatua 1992ko azaroaren 5ean.

Espainiako hizkuntza-aniztasuna 1931ko Konstituzioan⁴ ezarri zen lehen aldiz, aurreko konstituzioek, Lehen Errepublikakoak barne, ez baitzuten gai hori jorratu. Hizkuntza-aniztasunari buruzko aurrekari juridiko-konstituzional bakarra Bigarren Errepublikako Konstituzioan dago, 1978ko Espainiako konstituziogileentzat inspirazio iturri izan zena.

Gaur egungo Konstituzioak 3. artikuluan jaso du hizkuntzen inguruko arauketa⁵. Artikulu hori aztertu aurretik ordea, ezinbestekoa da hizkuntza ofiziala zer den zehaztea. Eztabaida ugari egon dira eta ez dago definizio zehatz bakarra. Oro har, lan honetarako hurrengo definizioa izango da oinarri: “Hizkuntza ofiziala Estatuak bere borondatea eta herritarrena adierazteko araubide gisa aitortzen duena da, askotan Konstituzioan ezarrita dagoena”⁶.

EKaren 3. artikulua Espainiako hizkuntza-aniztasuna kultura-ondare baliotsutzat hartzen du, eta ondare hori babestu eta errespetatu beharrezkotzat jasutzen du. Horrez gain, gaztelania Estatuko hizkuntza ofiziala dela ezartzen du, baita ere herritar guztiek ezagutu behar dutela eta erabiltzeko eskubidea dutela.

Gainera, artikulua adierazten du Espainiako beste hizkuntza batzuk ofizialtzat jo daitezkeela autonomia-erkidegoetan, haien estatutuen arabera. Konstituzio-xedapen hori hainbat eskualdetan aplikatu da, hala nola Euskadin euskararekin, Katalunian katalanarekin eta aranerarekin, Galizian galizierarekin, Valentziako Erkidegoan valentzierarekin, Nafarroan euskararekin eremu zehatzetan eta Balear Uharteetan katalanarekin.

⁴ Espainiako Konstituzioa, *Gaceta de Madril*en 344. zk., 1931ko abenduaren 10ean argitaratua, 4. artikulua.

⁵ 1978ko Espainiako Konstituzioa, EAOren 311. zk., 1978ko abenduaren 29an argitaratua, 3. artikulua.

⁶ GURRERA ROIG, M.: “El pluralismo lingüístico” *Revista de estudios políticos*. 1985, 48. zk. 229. or.

Artikulu horrek, ostera, azterketa zehatzago bat egitea eskatzen du, artikulua interpretazioak eta definizioak arazo ugari sortu ditu eta. Horixe egin du URRUTIA BADIOLAK⁷.

Lehenengo 3.1 artikulua horrela dio: “Gaztelania da Espainiako estatuaren hizkuntza ofiziala. Espainiar guztiek dute gaztelania jakiteko egin-beharrak eta erabiltzeko eskubidea”⁸.

“Espainiar guztiek” aipatzen denean, oro har, Espainiako nazionalitatea duten pertsona fisikoak edo juridikoak barne hartzen dituela esan daiteke, biak baitira harreman juridikoen subjektuak. Arazoa desberdina da bizilekua Espainian duten atzerritarrentzat. Ildo horretan, BORRAJO INIESTA esandakoari jarraituz, EKren 13. artikulua eta Kode Zibilaren 27. artikulua arabera, atzerritarrei 3. artikulua aplikatu ahal izango zaie⁹.

Atal horren ostean “gaztelania jakiteko egin-beharrak eta erabiltzeko eskubidea” jaso da. Erabiltzeko duten eskubideari dagokionez, harreman juridiko pribatuetan gaztelania ez ezik beste edozein hizkuntza erabiltzeko eskubidea agerian dago, legezko xedapenetan ezarritako salbuespenak salbu. Gaztelania ezagutzeko betebeharrak, ordea, eztabaida ugari ekarri ditu.

Eztabaida horien inguruan VERNETek kontrakoak diren bi tesi doktrinal bereiztu ditu¹⁰: Alde batekoek, gaztelaniaren ofizialtasuna hizkuntza

⁷ URRUTIA BADIOLA, Andrés M.: *Lengua vasca, cooficialidad lingüística y relaciones jurídicas ‘inter privados’: Análisis desde la perspectiva del euskera en el Derecho privado español, en el francés y en el de la Unión Europea*. Bilbo: Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea (IVAP), 2016. 305-327 orr.

⁸ Espainiako Konstituzioa, EAOren 311. zk., 1978ko abenduaren 29an argitaratua, 3.1 artikulua.

⁹ BORRAJO INIESTA, IG.: “El status constitucional de los extranjeros”. Ondoko lanean: MARTIN-RETORTILLO BAQUER, S. (koord.): *Estudios sobre la Constitución Española: Homenaje al profesor García de Enterría*. Bigarren liburukia *De los Derechos y Deberes fundamentales*. Madril: Civitas argitaletxea, 1991, 697-766 orr.

¹⁰ VERNET, J.; PUNSET, R.: “Lenguas y Constitución”. Madril: Iustel, 2007, 29-31. orr.

hori jakin behar izatearekin lotzen dute ondorio zuzen moduan. Ez oste-
ra gainerako hizkuntza ofizialen kasurako. Beste doktrinaren arabera, es-
painiar guztiek gaztelania ezagutzeko eta erabiltzeko duten betebeharrak
ez du gaztelaniaren ofizialtasunaz bestelako edukirik ematen beste hiz-
kuntzen aldean. Ondorioz, uste dute ezin dela baieztatu ofizialtasun-de-
klaraziotik eratorritako Konstituzioaren araberrako status desberdina da-
goenik gaztelaniaren eta beste hizkuntza ofizialen artean.

URRUTIA LIBARONAK honen inguruan adierazi du hizkuntzen ofizial-
tasun partekatua estatusak hizkuntza-berdintasuna dakarrela. Ez dago
hizkuntza bat beste hizkuntza bat baino ofizialagoa denik¹¹.

Bigarren, 3.2. artikulua: “Espainiako beste hizkuntzak ere ofizialak
izango dira haiei dagozkien autonomia-erkidegoetan, beraietako estatu-
tuekin bat etorritik”¹².

AEak EKaren 81.1 artikuluan araututako onarpen bereziko lege or-
ganiko mota bat dira¹³. EKren 3.2. artikulua honek, hizkuntza koofi-
zialak gaztelaniaren maila berera ekartzen ditu, hauek erabiltzen diren
Autonomia Erkidegoetan. Horrek esan nahi du Konstituzioak hizkun-
tza-koofizialtasun hori ezartzen duela, eta horren zehaztasunak konsti-
tuzionaltasun-blokeko hurrengo mailara igortzen direla, hau da, autono-
mia-estatutueta¹⁴.

¹¹ URRUTIA LIBARONA, I.: “El nuevo régimen jurídico de las lenguas oficiales en la Ley de Instituciones Locales de Euskadi”. *Herri-Arduralaritzako Euskal Aldizkaria*, 2017, 107. zk. 140. or.

¹² Espainiako Konstituzioa, EAoren 311. zk., 1978ko abenduaren 29an argitaratua, 3.2 artikulua.

¹³ Espainiako Konstituzioa, EAoren 311. zk., 1978ko abenduaren 29an argitaratua, 81.1 artikulua.

¹⁴ SÁNCHEZ AGESTA, L. eta PRIETO DE PEDRO, J.: “Las lenguas de España”. Ondoko lanean: SÁNCHEZ AGESTA, L.; GOIG MARTÍNEZ, J.; PRIETO DE PEDRO, J. eta beste batzuk: *Comentarios*

Azkenik, 3.3. artikulua: “Espainiako hizkuntza-moten aberastasuna kultur ondarea da, eta ondare horrek begirune eta babes berezia izango du”¹⁵.

Atal horri ez zaio inoiz garrantzi handirik eman. Horren inguruan egindako ekarpenen artean, ARZOZ SANTIESTEBANena dago. Arzozen us-tez, EKaren 3.3 artikulua estatu konstituzionalaren kultura-nortasunaren klausula bat da, eta Espainian dauden hizkuntza guztiak eta haien dialektoak aitortzeko eta babesteko adierazpen bat ere bada¹⁶. Beraz, bai autonomia-erkidegoek bai Estatuko Administrazioak Konstituzioaren printzipioen arabera jardun beharko lukete, Espainiako hizkuntza-aniztasunaren errespetua eta babesa sustatuz eta hiztunen eskubideak bermatuz.

Atal guztiak batuta, EKaren 3. artikulua interpretazio ugari eragin ditu adituaren artean. Gainera, AGUIRREAZKUENAGAK dioen moduan, hasiera hasieratik eztabaida honetan, alderdi juridikoarekin batera ideologiak pisu handia izan du, beti ere oinarritzko printzipiotzat hartuta hizkuntza-gatiko bereizkeriarik ez egitea¹⁷.

Orain arte azaldutako guztia kontuan izanda, argi dago Espainiako hizkuntza-aniztasuna aniztasun kultural eta historiko aberatsaren isla dela, baina nazio-nortasunari, eskualde-autonomiari eta hizkuntza-poli-

a la Constitución Española. Tomo I - Preámbulo y artículos 1 al 9 de la Constitución Española de 1978. Madril: Edersa argitaletxea, 2006, 241-283 orr.

¹⁵ Espainiako Konstituzioa, EAOn 311. zk., 1978ko abenduaren 29an argitaratua, 3.3 artikulua.

¹⁶ ARZOZ SANTIESTEBAN, X.: “Lenguas y modalidades lingüísticas en la Constitución Española: ¿Dos regímenes jurídicos diferenciados?”. Ondoko lanean: MILLAN I MASSANA, A. (koord.): *El plurilingüismo a la Constitución Española*. Bartzelona: Generalitat de Catalunya, 2009, Col·lecció Institut d’Estudis Autònoms 65. zk. 61-122 orr.

¹⁷ AGUIRREAZKUENAGA, I.: “Reflexiones jurídicas sobre la oficialidad y el deber de conocimiento de las lenguas”. Ondoko lanean: MARTIN-RETORTILLO BAQUER, S. (koord.): *Estudios sobre la Constitución Española: Homenaje al profesor García de Enterría*. Madril: Civitas argitaletxea, 1991, 678-696 orr.

tikei buruzko eztabaida eta tentsio politikoak ere eragin ditu. Lan hone-tan, katalana eta galiziera albo batera utziko dira, baita Nafarroako kasua ere, EAEn euskararen eta gaztelaniaren egoera aztertzea baita helburua.

II. EUSKARA: HISTORIA ETA ARAUKETA

Euskararen jatorriari dagokionez, Europa mendebaldeko hizkuntzarik zaharretako bat da, indoeuroparren aurrekoa. Zenbait ikertzailek euskara, iberiera, berebere eta Kaukasoko hizkuntza batzuen artean loturak daudela baieztatu izan dute, baina euskararen sustraien misterioa argitu gabe dago oraindik¹⁸.

Euskara eta zuzenbideari dagokionez, Euskal Herrian zuzenbidearen eta hizkuntzaren arteko erlazioa gai erakargarria izan da askorentzat luza-roan. 1986. urtean BARANDIARANek hurrengo argitaratu zuen:

“Euskalherriak baditu oraino bizikera bereziak, gure lurralde honek eskaintzen dizkion autu bideai eta bere lehendikako joerai erantzunaz eraikiak: batez ere esku langintza, olagintza, nekazaritza, abelzaintza, eiza, arrantza eta merkataritza.

Bizimolde hauen egikera bereziak maiz aipa ditugu gure idazkietan eta beren urratsak usmatu ditugula askotan adierazi degu. Aipa ditzagun orain heuren inguruko zenbait ohikunde eta irizpide: oinpeko legeak eta heuren agerpenak”¹⁹.

Barandiaranen esanetatik ondorioztatu daiteke Euskal Herriak bazituela zenbait ohikunde edo ohitura, bere bizimodua zeozelan arautzeko. Bada,

¹⁸ IGARTUA, I. eta ZABALTA, X.: “Euskara”. Etxepare Euskal Institutoa, BASQUE, 2021, 48-54. orr.

¹⁹ BARANDIARAN, J.M.: “Euskal ohikunde edo legediazaz hitz bi”. RIEV, *Revista Internacional de los Estudios Vascos*, 1986, 31. zk. 523-525 orr.

historian zehar, euskararen presentzia arlo juridikoan aldatzen joan da, eta lurraldez lurralde oso ezberdina izan da. LARRAZABALEK egindako banaketari jarraituta²⁰, gaur egun, Euskal Herrian hiru lege eremu bereiz daitezke.

Batetik, erdiko gunean Nafarroa, bere sistema juridikoa daukana, Aragoiko sistemaren eta *dreyto*²¹ erakundeen antzekoagoa. Bestetik, mendebaldeko lurraldeen artean Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa, gaztelako sistema juridikotik eta zuzenbideko erakundeetatik edaten duena. Azkenik, ekialdeko gunea, Lapurdi, Zuberoa eta Nafarroa Behereak osatzen dutena, ohi-turazko zuzenbidea da, gaskoien eta okzitaniarren eragina hartu duena²².

Hala ere, denen artean hainbat erakundeetan badute bateratasuna, zuzenbide pribatuan batez ere; kasurako tronkalitatea, jaraunseak erabakitzeke askatasuna, ezkontza bidezko erregimen ekonomikoak, merkataritzarako askatasuna eta zerga-salbuespena²³.

Hizkuntza- eta lege-ikuspegitik, egoera elebidun disglosiko gisa defini daiteke, baina ez ordezkapen-disglosia gisa, baizik eta izaera egonkorreko disglosia gisa. Lurralde hauetan, idatzizko hizkuntza juridiko formal bat (latina, gaztelania, gaskoia edo frantsesa, edo nafar-aragoierazko erromantzea) eta ahozko hizkuntza juridiko bat (euskara) aldi berean erabili izan dira. Ondorioz, hainbat egoeratan, hizkuntza eta kultura biak bitartekari izan dira.

²⁰ LARRAZABAL BASÁÑEZ, S.: “Derecho Público de los Territorios Forales. De los orígenes a la abolición foral”. Oñati: *Administrazio Publikoaren Euskal Institutua* (IVAP), 2004.

²¹ LALINDE ABADÍA, J.: “La ubicación del *Dreyto* de Navarra en el área española del *Directum*”. *Segundo Congreso General de Historia de Navarra*. 1992, 14. zk., 300. or.

²² GOYHENECHE, E.: “Les sources du Droit basque. La maison et la famille”. *Le Pays Basque. Soule - Labourd - Basse-Navarre. Société Nouvelle d'éditions Régionales et de Diffusion*, 1979, 245-251. orr.

²³ URRUTIA BADIOLA, Andrés M.: “El Derecho foral vasco en la Historia”. Ondoko lanean: URRUTIA, A.; ATXABAL, Al. eta beste batzuk: *Practicum de Derecho Civil Foral del País Vasco*. Bilbo: Deustuko Unibertsitatea, 1995, 25-30. orr.

Lurralde eremu guztiak bateratasun batzuk izan arren, Erdi Arotik gaur egunera arte izandako bilakaera historiko nahiz juridikoa ezberdina izan da gune bakoitzean. Lan honetan aurrera egiteko mendebaldeko lurraldeak hartuko dira oinarri, hau da, Bizkaia, Gipuzkoa eta Araba, Nafarroa eta ekialdeko lurraldeak albo batera utzita, eta historia baino gehiago, arlo juridikoa izango da aztergai.

2.1) Euskal Autonomia Erkidegoko Autonomia Estatutua

EKaren 3.2. artikulua ezarritako agindua betez, eta Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa lurralde historikoei osatutako EAE eratu ondoren, Gorte Nagusiek EAEko Aeri buruzko abenduaren 18ko 3/1979 Lege Organikoa²⁴ onartu zuten, eta, ondoren, EAEaren barruan erreferendumaren xede izan zen; Gernikako Estatutua ere esaten zaio.

Bere artikuluetan, euskararen eta gaztelaniaren koofizialtasunari dagokionez, 6. artikulua sartu zen. Artikulu horrek ezartzen du euskara Euskal Herriaren berezko hizkuntza dela, eta herritarrek euskara ezagutzeko eta erabiltzeko duten eskubidea bermatzen du, bai eta euskara errespetatzeko betebeharra ere. Era berean, euskal administrazio publikoa behartzen du euskararen ezagutza eta erabilera sustatzera eta herritarrekiko harremanetan erabiltzera, Estatuko oinarrizko legeriaren arabera.

Izan ere, EAeri dagokio euskararen koofizialtasuna arautzea. Beraz, EAEko botere publikoa, politikoa eta berezkoa da euskararen egoera normalizatzeko eta EAEko lurraldeetan euskararen estatusa hobetzeko eskumena duena²⁵.

²⁴ 3/1979 Lege Organikoa, abenduaren 18koa, Euskal Autonomia Erkidegoko Autonomia Estatutuari buruzkoa, EAoren 306. zk., 1978ko abenduaren 29an argitaratua.

²⁵ URRUTIA BADIOLA, Andrés M.: “Lengua vasca, cooficialidad lingüística...”, *op. cit.*, 329. or.

Gainera, EKan gaztelania jakiteko betebeharra jaso arren, Aeko 6. artikuluko 3. paragrafoan ezartzen da: “3. Nadie podrá ser discriminado por razón de la lengua”²⁶.

2.2) Eusko Legebiltzarraren 10/1982 Legea, azaroaren 24koa, Euskararen erabilera normalizatzeko oinarritzkoa

Euskararen erabilera normalizatzeko azaroaren 24ko 10/1982 Oinarritzko Legeak²⁷ Aeren 6. artikulua garatzen du eta EAEan euskararen eta gaztelaniaren erabilera arautzea du helburu. EAEko lurraldean euskararen eta gaztelaniaren koofizialtasun-estatusa ezarri ondoren, lege hori funtsezko tresna da euskararen normalizaziora zuzendutako arau guztiak legez garatzeko.

Atariko tituluaren barruan, euskara eta gaztelania agertzen dira, Euskal Herriko berezko hizkuntza gisa lehena eta ofizialak biak Euskal Herrian.

“2. artikulua. Euskal Herriko berezko hizkuntza euskara da. 3. artikulua. Euskal Autonomia Erkidegoko hizkuntza ofizialak euskara eta gaztelania dira. 4. artikulua. Botere publikoek neurri egokiak hartu eta zainduko dituzte Euskal Autonomia Erkidegoan hizkuntza dela-eta inor diskriminatu ez dadin”²⁸.

²⁶ 3/1979 Lege Organikoa, abenduaren 18koa, Euskal Autonomia Erkidegoko Autonomia Estatutuari buruzkoa, EAoren 306. zk., 1978ko abenduaren 29an argitaratua, 6.3. artikulua.

²⁷ 10/1982 Legea, azaroaren 24koa, Euskararen erabilera normalizatzeko oinarritzkoa, EHAAren 160. zk., 1982ko abenduaren 16an argitaratua, eta EAoren 100. zk., 2012ko apirilaren 26an argitaratua.

²⁸ 10/1982 Legea, azaroaren 24koa, Euskararen erabilera normalizatzeko oinarritzkoa, EHAAren 160. zk., 1982ko abenduaren 16an argitaratua, gero EAoren 100. zk., 2012ko apirilaren 26an argitaratua, 2., 3., eta 4. artikulua.

5. artikuluan aitortzen da EAEko herritarrek hizkuntza ofizialak jakiteko eta erabiltzeko eskubidea dutela, bai ahoz, bai idatziz, Administrazioarekin eta EAEn kokatutako edozein erakunde edo entitaterekin harremanak euskaraz edo gaztelaniaz izateko eskubidea barne.

6. artikulua arabera, herritar guztiek dute eskubidea EAEko Administrazio Publikoarekiko harremanetan euskara edo gaztelania erabiltzeko eta aukeratutako hizkuntzan arreta jasotzeko. Hainbat pertsona dituzten espedienteetan, botere publikoek aldeek adostutako hizkuntza erabiliko dute. Artikuluaren azken atalean esaten zen adostasunik ez badago, espedientea sustatu zuenaren hizkuntza erabiliko zela, eta alderdi guztiei nahi duten hizkuntzan jakinaraziko zaiela bermatuko zela. Hala ere, 10/1982 Legearen 6. artikulua 2. paragrafoa 2012an indargabetu zen²⁹. Aldaketa horrek esan nahi du jada ez dela aplikatzen hizkuntzen erabilerari buruzko xedapena pertsona bat baino gehiagoko prozeduretan, eta hizkuntza ez dela aukeratzen elkarren arteko adostasunez edo espedientea hasi duen pertsonak.

Ondoren, bigarren tituluan, banan-banan zehazten da euskararen normalizazioa zein eremutan garatuko den: herri-administrazioa, justizia-administrazioa, toki-administrazioa, etab. Izan ere, lege honek EAEko administrazio publiko guztiei eragiten die.

Eskema hirukoitz hau —Konstituzioa, AE eta 1982ko Euskararen Erabilera Normalizatzeko Oinarriko Legea— EAEn indarrean dagoen hizkuntza-koofizialtasunaren erregimenaren oinarri izan da urte askoan, 2016. urtean ETEL egin zen arte³⁰.

²⁹ Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 169/1983, ekainaren 29koa.

³⁰ 2/2016 Legea, apirilaren 7koa, Euskadiko Toki Erakundeei buruzkoa, EHAAren 70. zk., 2016ko apirilaren 14an argitaratua eta EAOn 105. zk. 2016ko maiatzaren 2an argitaratua.

2.3) Legebiltzarraren 2/2016 Legea, apirilaren 7koa, Euskadiko Toki Erakundeei buruzkoa (ETEL)

EHAak 2016ko apirilaren 14an argitaratu zuen Euskadiko Toki Erakundeei buruzko apirilaren 7ko 2/2016 Legea, EAEko udalerrien funtzionamendu-araubidea jasotzen duen lehen legea.

Lege hori 2016ko apirilaren 15ean sartu zen indarrean, eta, Gernikako Estatutuarekin, Kontzertu Ekonomikoarekin eta Lurralde Historikoen Legearekin batera, Euskadiko barne-arkitektura instituzionala osatzea dakar. Lege hau egitea, ordea, ez zen egun batetik besterako kontua izan. 35 urte baino gehiago behar izan ziren udal-lege bat argitzeko. Ordura arte, EAE toki-araubidearen arloko eskumena berariazko lege arautzaile baten bidez garatu ez zuen autonomia-erkidego bakarra zen³¹.

BAZAKOK eta ETXANOBEK eman zituzten atzerapen horren arrazoi nagusietako batzuk³². Arrazoi horien artean dago euskal legegileak euskal administrazioa arautzeko zuen tarte txikia; izan ere, egitura berezia zuen. Gainera, euskal legegileak lehentasuna eman zion lurralde historikoen posizio instituzionala definitzeari, eta Estatuak, bien bitartean, Toki Araubidearen Oinarriak arautzen dituen apirilaren 2ko 7/1985 Legea³³ eta Toki Araubidearen arloan indarrean dauden lege xedapenen testu batregina onartzen duen apirilaren 18ko 781/1986 Legegintzako Errege

³¹ LARRAZABAL BASÁÑEZ, S.: “Zume hauekin...ekin lanari. Reflexiones sobre la génesis, naturaleza e inserción de la Ley de Instituciones Locales de Euskadi en el peculiar sistema de fuentes del Derecho vasco”. *Herri-Arduralaritzako Euskal Aldizkaria*, 2017, 107. zk., 24. or.

³² BAZAKO ATUTXA, P. eta ETXANOBE LANDAJUELA, E.: “Ley Municipal de Euskadi. ¿Esta vez sí?”. *Pertsonak eta Antolakunde Publikoak Kudeatzeko Euskal Aldizkaria*, 2015, 8. zk. 66-85. orr.

³³ 7/1985 Legea, apirilaren 2koa, Toki Araubidearen Oinarriak arautzen dituen, EAOn 80. zk. 1985eko apirilaren 3an argitaratua.

Dekretua³⁴ onartu zituen, eta horien edukiek are gehiago mugatzen zuten euskal legegile autonomikoaren eskumen tartea.

Azkenean, 35 urte geroago, lege hau egitea lortu zen, eta Bazako eta Etxanoberen hitzak jarraituz, legea onartzeak aukera eman zuen EAEko legegileak, lehen aldiz, toki-araubideko sistema propio bat egituratzeko, Estatuan, Nafarroako Foru Komunitatean izan ezik, antola daitekeenetik erabat berezia. Azken batean, bi zutabetan oinarritzen den toki-araubideko sistema bat: eskumen-sistema bat eta araubide erkidean indarrean dagoenaz bestelako finantzaketa-sistema kualitatibo bat³⁵.

Izan ere, RAZQUINEK argudiatu zuen bezala, oso beharrezkoa zen lege hau egitea, toki erakundeei dagokien lekua emateko eta EAEn berezko marko instituzionala ezartzeko besteak beste³⁶. Legeak berak, zioen azalpenaren barruan jaso zuen ETEL funtsezko pieza bat dela, euskal erakunde-sistemaren muina, eta, beraz, Lurralde Historikoen Legearekin batera, Euskadiko barne-instituzionalizazioaren prozesua ixten duen legetzat hartu behar dela³⁷.

URRUTIA LIBARONAK ere jardun zuen lege horren inguruan. Bere esanak jarraituz, Toki Erakundeei buruzko Legeak bere gain hartu duen ardura udalen autonomia indartzea izan da, baita hizkuntzari dagokionez

³⁴ 781/1986 Legegintzako Errege Dekretua, apirilaren 18koa, Toki Araubidearen arloan indarrean dauden lege xedapenen testuategina onartzen duen, EAOn 96. zk. 1986ko apirilaren 22an argitaratua.

³⁵ BAZAKO ATUTXA, P. eta ETXANOBE LANDAJUELA, E.: “Ley Municipal de Euskadi...”, *op. cit.*, 69-70. orr.

³⁶ RAZQUÍN LIZARRAGA, M.M.: “La Ley de Instituciones Locales de Euskadi: visión general y encuadre del nivel institucional”. *Herri-Arduralaritzako Euskal Aldizkaria*, 2017, 107. zk. 58. or.

³⁷ 2/2016 Legea, apirilaren 7koa, Euskadiko Toki Erakundeei buruzkoa, EHAren 70. zk., 2016ko apirilaren 14an argitaratua eta EAOn 105. zk. 2016ko maiatzaren 2an argitaratua, Zioen azalpenaren V. atala.

ere. Horri esker, udal hizkuntza-politika bere errealitate soziolinguistiko berezira eta bere ezaugarri eta behar zehatzetara egokitu ahal izango da³⁸.

ETELek aldaketa nabarmenak egin ditu toki-erakundeetan hizkuntza ofizialak erabiltzeari dagokionez. Euskararen erabilera normalizaturako oinarri berriak nabarmentzen dira, guztion hizkuntza aukeratzeko eskubideak bermatuz. Halaber, “euskararen bizi-guneak” edo “arnasguneak” bezalako kategoria berriak sartzen dira, definizio zehatza behar dutenak. Gainera, tresna berriak ezartzea aurreikusten da, hala nola plan eta proiektuetan hizkuntza-inpaktua ebaluatzea, funtzionario hautetsien artean euskararen ikaskuntza sustatzeko neurriak eta kontratuetakozko hizkuntza-klausulak.

Zalantza barik, LARRAZABALEK bere lanean jaso zuen lez, ETEL honela defini daiteke: Lege integral gisa, estatuaren toki-arloko oinarrizko legeria modu orokorrean garatzen duen lege gisa, euskal eskubide historikoak eguneratzen dituen lege gisa eta euskal erakundeen arteko eskumen-zedarritzea osatzen duen lege gisa³⁹.

2.4) 179/2019 Dekretua, azaroaren 19koa, Euskadiko toki-erakundeetan hizkuntza ofizialen erabilera instituzionala eta administratiboa normalizatzeari buruzkoa

Behin ETEL indarrean sartuta, 3 urte geroago, 179/2019 Dekretua egin zen Euskadiko Toki Erakundeei buruzko Legea garatzeko asmoarekin. Dekretu horrek, Euskadiko toki-erakundeetan gaztelaniarekin batera euskararen erabilera normalizatzeko arauak ezartzen ditu. Herrita-

³⁸ URRUTIA LIBARONA, I.: “El nuevo régimen jurídico de las lenguas oficiales...”, *op. cit.*, 131. or.

³⁹ LARRAZABAL BASAÑEZ, S.: “Zume hauekin...ekin lanari. Reflexiones sobre...”, *op. cit.*, 36. or.

rrren hizkuntza-eskubideak bermatzeko, euskararen erabilera sustatzeko eta administrazio-eremuan gaztelaniaren erabilerarekin orekatzeko sortu zen. Hizkuntza-arloko udal-eskumenak artikulatzen ditu, eta berdintasuna, diskriminaziorik eza eta tokiko hizkuntza-autonomia bezalako printzipioak ezartzen ditu.

Dekretuak zazpi kapitulu ditu: xedapen orokorrak, hizkuntza-gaitasunak, hizkuntza ofizialen erabilera instituzionala eta administratiboa, seinaleak eta toponimia, eta hizkuntza-inpaktuaren ebaluazioa. Gainera, kontrol- eta jarraipen-neurriak jasotzen ditu, betetzen direla ziurtatzeko. Artikuluek hainbat alderdi arautzen dituzte, hala nola herritarrek administrazioarekiko komunikazio-hizkuntza aukeratzeko duten eskubidea, euskararen erabilera udal-dokumentazioan eta -zerbitzuetan, eta euskararen sustapena publizitate aktiboan eta erakunde arteko harremanetan.

Aurrerago aztertuko den epaiari dagokionez, dekretu honen 18. artikuluari berebiziko garrantzia eskeini behar zaio. 179/2019 Dekretuaren 18. artikulua ezartzen du Euskal Autonomia Erkidegoko toki-erakundearen deialdiak, gai-zerrendak, mozioak eta gainerako dokumentazioa euskaraz idatzi daitezkeela, tokiko araudiaren arabera. Gainera, euskara edo gaztelania erabiltzeak kideren baten eskubideak kaltetu baditzake hizkuntza ez jakiteagatik, itzulpen bat emango da beste hizkuntza ofizialera⁴⁰. Bada, artikulua hau partzialki deuseztatu zen. Horren arrazoiak aurrerago azalduko dira.

Arau guzti hauek kontuan izanik, euskara, gaztelaniarekin batera, hizkuntza ofiziala da EAEan, eta bertako biztanleek euskaraz bizitzeko eskubidea dute. Beraz, biztanle orok bere harreman publiko zein pribatuetan eskubidea du euskaraz jarduteko, bai eta idazki ofizialak zein

⁴⁰ 179/2019 DEKRETUA, azaroaren 19koa, Euskadiko toki-erakundeetan hizkuntza ofizialen erabilera instituzionala eta administratiboa normalizatzeari buruzkoa. EHAA, 2019ko azaroaren 22a, 179. zk. 18. artikulua.

epaiak euskaraz jasotzeko. Betebehar bat da gaztelania ezagutzea, baina betebehar hori beteta, euskara eta gaztelania maila berean geratzen dira, eskubide eta betebehar berberekin. Errealitatean ordea, horrela al da? Benetan euskara gaztelaniaren maila berean al dago?

Azkenaldian sententzia batzuk euskararen aurkako jarrera agertu dute, euskararen ofizialtasuna zalantzan jarri dute. Eredu nagusitzat Konstituzio Auzitegiaren (KA) 85/2023 epaia hartuta, horren azterketari ekingo zaio hurrengo atalean.

III. KONSTITUZIO AUZITEGIAREN 85/2023 EPAIA, 2023KO UZTAILAREN 5EKOA

Epaia honen jatorria 2020ko urtarrilaren 21ean dago. Egun horretan, Vox eta PP alderdi politikoek administrazioarekiko auzi-errekurtsoa aurkeztu zuten EAEko JANko Administrazioarekiko Auzien Salan, EAEko toki-erakundeetan hizkuntza ofizialen erabilera arautzen duen azaroaren 19ko 179/2019 Dekretuaren aurka. Errekurtsoetan, ETELen hainbat artikuluren eta 179/2019 Dekretuaren zenbait termino deuseztatzeko eskatu zuten, EKren aurkakoak zirela argudiatuz.

Egoera ikusita, EAEko Auzitegi Nagusiko Auzitegi Judizial Administrazioaren Salaren Hirugarren Sekzioak erabaki zuen konstituzio aurkakotasun arazoa planteatzea Eusko Legebiltzarraren apirilaren 7ko 2/2016 Legearen 6.2 artikuluari dagokionez, Konstituzioaren 3., 9.3., 14. eta 23. artikulua urra zitzaizkelakoan.

Eskaera horri erantzunez, Eusko Jaurlaritzaren zerbitzu juridiko nagusiko letradua konstituzio kontrakotasun-arazoa planteatzearen aurka agertu zen, Legearen tarteki eztabaidatuak ekainaren 26ko 86/1986 KAEak hitzez hitz jasotzen dituela alegatuz. Baina, zenbait prozeduraren ondoren, 2021eko irailaren 7ko autoaren bidez, EAEko JANko Admi-

nistrazioarekiko Auzien Salak ETELen 6.2 artikuluari buruzko konstituzio-kontrakotasuneko arazoa planteatu zuen. Artikulu horren interpretazioan eta aplikazioan desadostasunak egon ziren, batez ere EKan ezarritako hizkuntza-eskubideei eta berdintasunari dagokienez. ETELen 6. artikulua ezartzen du euskara eta gaztelania hizkuntza ofizialak direla Euskal Autonomia Erkidegoan. Toki-erakundeek bermatu behar dute herritarrek eskubidea dutela haiekin harremanetan jarri eta hizkuntza horretan artatu nahi duten hizkuntza aukeratzeko. Gainera, dokumentu ofizialak euskaraz idatz daitezke, baldin eta ulertzen ez dutenen eskubideei eragiten ez bazaie. Dokumentu horiek euskaraz bidali behar zaizkie Autonomia Erkidegoko eta Estatuko administrazioei⁴¹.

Epaian, artikulu honen bigarren atala eztabaidatu zen gehienbat. KAEn adierazten da 6.2 artikulua konstituzioaren aurkakoa izan daitekeela, EKaren 3. eta 14. artikulua urratzen direlako, gaztelaniaren erabilera mugatzen baitu interesdunak euskara ezagutzen ez duen kasuetara, eta eragotzi egiten baitio gaztelania askatasunez erabiltzeko konstituzio-eskubidea baliatzea.

Bada, Konstituzio Auzitegiak erabaki zuen partzialki onartzea EAEko JANko Administrazioarekiko Auzien Salaren Hirugarren Atalak planteatutako konstituzio-kontrakotasuneko arazoa. Ondorioz, Eusko Legebiltzarraren apirilaren 7ko 2/2016 Legeak, Euskadiko Toki Erakundeei buruzkoak, 6.2 artikuluan jasotako “que pueda alegar válidamente el desconocimiento del euskera” zatiaren konstituzio-kontrakotasuna eta deuseztasuna deklaratu zituen. Epaian, ordea, epaile guztiak ez ziren ados egon, epai horrek doktrinaren erabateko aldaketa baitzekarren.

⁴¹ Legebiltzarraren 2/2016 Legea, apirilaren 7koa, Euskadiko Toki Erakundeei buruzkoa. EAOn 105. zk., 2016ko maiatzaren 5a.

3.1) Epaiaurreko egoera juridikoa

ETELen 6.2 artikularen konstituzio aurkakotasuna ulertzeko ezinbestekoa da denboran atzera egin eta ordura arte doktrinak gaiaren inguruan esan duena aztertzea. Aurretik aipatu izan den bezala, arazoa planteatu aurretik, LARBURU AIZPURUA, Eusko Jaurlaritzaren zerbitzu juridiko nagusietako abokatua, EAEko administrazioaren izenean eta hura ordezkatzuz konstituzio aurkakotasunaren kontra agertu zen, legearen tarteki eztabaidatuak ekainaren 26ko 86/1986 KAEak hitzez hitz jasotzen dituela alegatuz.

Behin arazoa planteatuta, epaileen artean ere, desadostasunak egon ziren eta DIEZ BUESO magistratuak bere desadostasuna agertu zuen gehiengoaren iritziaurrean boto partikularra emanaz. Boto horretara ekarri zuen aurretik LARUBURAK aipatutako KAren epaia.

Izan ere, KAren 85/2023 epaian zehar askotan aipatzen da aurretik gai honen inguruan zegoen doktrina eta jurisprudentzia, bereziki, 82/1986 KAE hau, ekainaren 26koa. Epaia horretan hizkuntza koofizialei buruzko doktrina garrantzitsua ezarri zen, batik bat, 9. zuzenbide oinarrian: “Las alegaciones del Abogado del Estado de que la posibilidad de utilización de una única lengua oficial por parte de los poderes públicos (...) significa la exclusión en tales casos de un idioma de uso oficial en la Comunidad Autónoma, (...) no tienen en cuenta que la utilización por los poderes públicos de una sola de las lenguas cooficiales puede hacerse indistintamente (...) siempre que no se lesionen los derechos de ningún interesado que pueda alegar válidamente el desconocimiento de la lengua utilizada, lo que sólo puede hacerse respecto de lengua distinta del castellano”⁴².

Bada ETELen 6.2 artikulua guztiz bat dator zuzenbide oinarri honetan datorren doktrinarekin, doktrina horren arabera berezko hizkuntza ez ezagutzea delako komunikazioak gaztelaniaz jasotzeko eskubide kons-

⁴² Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 82/1986, ekainaren 26koa, 9. Z.O.

tituzionala justifikatzen duen arrazoia. Beraz, hainbeste aldiz aipatutako epai hau, berez, kontuan izan zen ETEL egin zenean, inolako konstituzio kontraktotasunik ez sortzeko helburua betez.

Horrez gain, KAren 85/2023 Epaia 4. oinarri juridikoaren arabera, ETELen 6.2 artikuluan “que pueda alegar válidamente el desconocimiento del euskera” tartekia EKren aurkakoa eta baliogabea da. Baldintza horrek hizkuntza-oreka hausten duela argudiatzen da, gaztelaniaren erabilera euskara ez jakitearen baldintzapean geratzen baita, eta horrek toki-korporazioko kideen hizkuntza-eskubideak arrazoirik gabe murriztea dakar. Justifikazio horrek, ordea, ez ditu kontuan hartzen zenbait gogoeta garrantzitsu.

Lehenik eta behin, doktrina konstituzionalak ez du baieztapen hori babesten duen aurrekaririk. Izan ere, jurisprudenzia ezartzen du gaztelania jakiteko betebeharra nahitaezkoa dela botere publikoen arauak eta jarduerak ulertzeko, baina ez du bazterten beste hizkuntza koofizial batzuk erabiltzea. Ondorioz, “El deber constitucional de conocimiento de castellano (...) es en realidad el contrapunto de la facultad del poder público de utilizarla como medio de comunicación normal con los ciudadanos sin que éstos puedan exigirle la utilización de otra (...) para que los actos de *imperium* que son objeto de comunicación desplieguen de manera regular sus efectos jurídicos”⁴³. Horrela jaso du ekainaren 28ko KAren 31/2010 Epaia bere 14. zuzenbideko oinarrian.

Jurisprudenzia hori guztiz koherentea da aipatutako 82/1986 KAErekin, honako hau adierazi baitzuen: “la utilización por los poderes públicos de una sola de las lenguas cooficiales puede hacerse indistintamente, por propia iniciativa o incluso a elección de los interesados, cuando así se regule, siempre que no se lesionen los derechos de ningún interesado que pueda alegar válidamente el desconocimiento de la lengua utilizada, lo

⁴³ Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 31/2010, ekainaren 28koa, 14. Z.O.

que solo puede hacerse respecto de lengua distinta del castellano. El que todo el procedimiento pudiera realizarse en euskera es consecuencia natural del carácter oficial de esta lengua en la Comunidad Vasca, que conlleva la eficacia, en su ámbito, de las actuaciones realizadas en la misma”⁴⁴.

Epai horrek berak aitortzen du gaztelania baztertzeak kalte egingo liekeela beste hizkuntza koofizial bat ez jakitea baliozkotasunez alegatu dezaketen herritarren eskubideei. Horrek iradokitzen du gaztelania jakitea funtsezko elementua izan dela hizkuntza-koofizialtasunaren araubidea eratzeke eta herritarrek hura erabiltzea eskatzeko duten eskubidean, berriz ere, konstituzio aurkakotasun arazoak ekidituz.

Orain dela gutxiago, 2010. urtean alegia, ekainaren 28ko KAren 31/2010 Epaia 23. zuzenbideko oinarrian hizkuntzen “erabilera normala”ri buruzko doktrina jaso zuen. Epaian, 6.2 artikulua interpretazioa egiterakoan ondorioztatzen da euskarak lehentasuna duela gaztelaniaren aurretik, euskara ez jakitera baldintzatzen delako gaztelaniaz jarduteko aukera eta horrek gaztelania bigarren mailako hizkuntza izatea suposatzen duelako epaileen ustez.

KAren 31/2010 epaiaren 23. zuzenbide oinarriak horrela dio: “Toda lengua oficial es (...) lengua de uso normal por y ante el poder público. También, en consecuencia, lo es el castellano por y ante las Administraciones públicas catalanas, que, como el poder público estatal de Cataluña, no pueden tener preferencia por ninguna de las dos lenguas oficiales”⁴⁵. 31/2010 KAE honetan, egindako aurrerapenak gorabehera, gaztelaniaren eta eskualdeetako hizkuntza ofizialen ezagutzaren betebeharrari buruzko interpretazio argi eta sinesgarria ezarri ez izana kritikatu da⁴⁶.

⁴⁴ Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 82/1986, ekainaren 26koa, 9. Z.O.

⁴⁵ Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 31/2010, ekainaren 28koa, 23. Z.O.

⁴⁶ LÓPEZ BASAGUREN, A.: “Nación y lengua en el Estatuto de Autonomía de Cataluña”. *Revista general de derecho constitucional*, 2011, 13. extra. zk. 5. or.

Konstituzio Auzitegiak 31/2010 KAEren 23. oinarri juridikoan ezarritako “oreka barkaezinaren” doktrinara jo zuen, konstituzionaltasun-irizpideak nabarmen zabaldu baitzituen. Epai horrek, ordea, ez zuen baztertzeko katalanaren sustapenean eta hedapenean hizkuntza hori gaztelania baino gehiago erabili ahal izatea, baina gaztelania normaltasunez ez erabiltzea debekatzeko zuen⁴⁷. Gainera, aitortzen zuen hizkuntza aukeratzeko eskubideak mekanismoak eska zitzakeela herritarrek komunikazioak gaztelaniaz jaso zituzaten. Hala ere, mekanismo horiek ez zituzten hain formaltasun eta baldintza zorrotzak ezarri behar, herritarrak subjektu aktibo bihurtzeko Administrazio publikoarekiko harremanetan. Auzitegiak baieztatu zuen partikularrek bi hizkuntzen artean aukera dezaketela botere publikoarekin dituzten harremanetan, baldintza berdinetan eta formalitate eta betekizun desberdinik gabe.

Beraz, bi hizkuntza ofizialak, gure kasuan euskara eta gaztelania, erabileran normalekoak dira. Kasu honetan arazoa da lehentasunaren doktrina hau, lehentasunik ezartzen ez duen arau bati aplikatzen zaiola, hizkuntza propioaren “erabileran normala” besterik arautzen ez duen arau bati alegia. ETELen 6.2 artikulua berez, doktrina konstituzionalak etengabe baimendu dituen mugen barruan aplikatzen da, ez baitio inondik eta inora ere euskarari lehentasunik ematen.

Horren harira, Vernetek EKaren 3.1 artikulua inguruan egindako doktrina bien bereizketa berriro aipatzea ezinbestekoa da. Bigarren doktrinaren arabera, aurretik aipatu den moduan, hizkuntza bat jakiteko derrigortasuna ez da ofizialtasunaren ondorio. Beraz, horrek ezinezko

⁴⁷ ARZOS SANTIESTEBAN, X.: “Las consecuencias de la confusa doctrina constitucional sobre el ‘equilibrio inexcusable’ entre las lenguas oficiales: a propósito de la STC 85/2023, de 5 de julio”. Escola d’Administració Pública de Catalunya. *Lengua i Dret Aldizkaria*. 2024ko maiatzaren 16an argitaratua. <https://eapc-rld.blog.gencat.cat/2024/05/16/las-consecuencias-de-la-confusa-doctrina-constitucional-sobre-el-equilibrio-inexcusable-entre-las-lenguas-oficiales-a-proposito-de-la-stc-85-2023-de-5-de-julio-xabier-arzos-santis/> (Azken kontsulta 2024ko maiatzak 18).

egiten du alegatzea hizkuntza horretan emandako egintza eta arauen komunikazio, jakinarazpen edo argitalpenak ez ulertzea. Vernetek bere liburuan jaso zuen argi: “Este último sector doctrinal entiende que los efectos de la declaración de oficialidad son los mismos, tanto para la lengua castellana (art. 3.1. CE) como para el resto de lenguas españolas diferentes del castellano, de conformidad con los respectivos Estatutos de Autonomía (art. 3.2. CE), en la medida que la Constitución no prevé ningún tipo de reserva ni distingue tampoco nociones diferentes para caracterizar la oficialidad de una y otra lengua”⁴⁸.

Horrez gain, epaiak, azalpen gehiagorik gabe, 3. zuzenbideko oinarrian, lehentasunaren doktrina zabaltzen du, beren-beregi ezartzen duten arauetatik haratago, kargak edo betebeharrak partekatzen dituzten formalitateak edo baldintzak ezartzen dituzten arauetara. EAEko legearen 6. artikulua 3. paragrafoak, ostera, 31/2010 KAEren 23. oinarri juridikoaren zatiaren amaiera transkribatu besterik ez zuen egiten. EAEko legeak berak dio bermatu egin behar dela herritarrek komunikazio horiek beste hizkuntza ofizialean jasotzeko duten eskubidea gauzatu ahal izatea herritarrei zama edo betebeharra dakarkien formaltasunik eta baldintzarik gabe⁴⁹. Baina epaiak aldarrikatzen du legeak guztiz kontrakoa egiten duela, eta karga edo obligazio bat ezartzen duela defendatzen du.

Gainera, 2018ko otsailaren 8ko 11/2018 KAEak 4. zuzenbideko oinarrian hurrengo jaso du: “La normalidad en el uso constituye un presupuesto de la oficialidad y una propiedad de la lengua que es. Por el contrario, la determinación de la preferencia en el uso de una lengua oficial respecto de otra (u otras) no es compatible con la Constitución”⁵⁰.

⁴⁸ VERNET, J. eta PUNSET, R.: “Lenguas y Constitución”, *op. cit.*, 29-31. orr.

⁴⁹ Legebiltzarraren 2/2016 Legea, apirilaren 7koa, Euskadiko Toki Erakundeei buruzkoa. EAOn 105. zk. 2016ko maiatzaren 5ean argitaratua, 6.3 artikulua.

⁵⁰ Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 11/2018, otsailaren 8koa, 4. Z.O.

Baieztapen hori oinarri hartuz, KAEak 85/2023 epaiko 3. zuzenbide oinarrian dio “Cabe indicar a tal efecto que es irrelevante que la atribución de un estatus inferior a cualquiera de las lenguas oficiales se realice de modo expreso declarando de uso preferente de la otra lengua española o a través de la imposición a los ciudadanos de formalidades o condiciones que comporten cargas u obligaciones para poder ejercitar el derecho a la libre opción lingüística”⁵¹. Hori irakurrita, BUESOK bere boto partikularrean jaso zuenari jarraituz, gehiengoak ez zuen 11/2018 eta 31/2010 KAEen interpretazio egokia egin.

2013ko irailaren 26ko 165/2013 KAEak ere jaso zuen erabilera normalaren inguruko arauketa: “Desde la perspectiva constitucional, el ejercicio de la potestad legislativa en materia lingüística encuentra sus límites en la necesaria preservación de la garantía de uso normal de las lenguas cooficiales y en la prohibición de medidas excluyentes, peyorativas o desproporcionadas que impliquen un desequilibrio para alguna de las lenguas oficiales”⁵². Baina aurretik aipatutako argudioak mantenduz, ETE-Len 6.2 artikulua bat dator 165/2013 KAEk jasotakoarekin ere.

Hau guztia jakinda ere, epaiaren gehiengoaren iritziak kontrako jarrera defendatzen du, argudiatuz hizkuntza-oreka hautsi egiten dela, gatzelaniaren erabilera euskara ez jakitearen baldintzapean jartzen delako. Normalean, epaiak ebaztean aurretik dagoen doktrina eta jurisprudentzia erabiltzen da oinarri. Hemen ordea, nahiz eta epaian zehar gehiengoak 82/1986 KAE askotan aipatu, bai eta 31/2010 KAE eta beste hainbat, ez zuten doktrina hori oinarri hartu eta haien ebazpena emateko, doktrina erabat aldatu zuten. Efektu hori gizartean *overruling* izenarekin ezagutzen da.

Efektu hori ematen da epaitegiak bere jurisprudentzia albo batera utzi eta doktrina erabat aldatzen duenean ebazpen bat ematerakoan. Zuzenbi-

⁵¹ Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 85/2023, uztailaren 5ekoa, 3. Z.O.

⁵² Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 165/2013, irailaren 26koa, 5. Z.O.

dean oso garrantzitsua da jurisprudentzia eta doktrina oinarri hartzea be-
ti antzeko gaiak epaitzerakoan, bereizkeriak edo egoera berean ebazpen
desberdinak ez emateko. Batzuetan, hala ere, ezinbestekoa da doktrina
horretan aldaketak egitea, gizartea aurrera doan heinean zuzenbidea ere
gizarte horretara moldatu behar delako.

Aldaketa horiek, aldiz, aurrerapauso bat izan beharko lukete, esan be-
zala, gizartean ematen diren ohitura eta usadio aurrerapenetara egokitze-
ko. Hemen, ostera, epaiak aurretik zegoen doktrina albo batera uztean
izugarritzko atzerapausoa eragiten du euskal hizkuntzaren aurrerapen eta
sustatze prozesuan, 1986 aurretik zegoen egoerara itzuliz.

3.2) Ebazpenaren ondorioak

Behin konstituzio kontraktotasun-arazoa ebatzita, EAEko Auzitegi
Nagusiak, 2020ko urtarrilaren 21ean Vox eta PP alderdi politikoeak ja-
rritako demandak ebatzi zituen. Bi demandak 2020ko urtarrilaren 21ean
aurkeztu ziren, baina prozedurak etenda geratu ziren 2021eko azaroan
45/2020 prozedura arruntean planteatutako konstituzio kontraktota-
sun-arazoa ebatzi arte.

85/2023 KAEan emandako oinarriek eta argudioek berehala ekarri zu-
ten 2/2016 Legearen arau-garapena berrikusteko beharra, hau da, 179/2019
Dekretua, azaroaren 19koa, Euskadiko toki-erakundeetan hizkuntza ofi-
zialen erabilera instituzionala eta administratiboa normalizatzeari buruz-
koa. Dekretuaren kontrol horretan, 85/2023 KAEak Eusko Legebiltza-
rraren 2/2016 Legearen 6.2 artikulua deuseztatzeak berarekin ekarri zuen
ETEL garatzen duen 2019ko azaroaren 19ko 179/2019 Dekretuko 18.
artikuluko lehenengo ataleko bigarren tartekia deuseztatzea, “que pudiera
alegar válidamente el desconocimiento de la lengua utilizada”⁵³.

⁵³ 179/2019 DEKRETUA, azaroaren 19koa, Euskadiko toki-erakundeetan hizkuntza ofi-
zialen erabilera instituzionala eta administratiboa normalizatzeari buruzkoa. EHAA,
2019ko azaroaren 22a, 179. zk.

Baina 2023ko uztailaren 5eko 85/2023 KAEk konstituzioaren aurkakotzat eta deuseztat jotako erregelamendu-arauaren antzeko tartekiaz gain, lege-aginduaren konstituzionaltasun-kontrola sustatu zuen EAEko Auzitegi Nagusiko atal berberak, 179/2019 Dekretuaren beste hamabi manu osorik edo partzialki baliogabetu zituen. Manu hauek ez zuten inolako zerikusirik euskara ez jakitearen alegazioarekin, baina baliogabetu egin zituzten euskararen erabilerari buruzko aipamen oro tratu pribilegiatu baten ezarpenzat jotzen zuelako —2023ko irailaren 28ko 435/2023 KAEren eta 2023ko urriaren 4ko 440/2023 KAEren bidez—.

EAEko ANak 2023ko irailaren 28ko 435/2023 epaiaren⁵⁴ bitartez, Vox alderdi politikoak jarritako demanda partzialki onartu zuen. Horren bidez, EAEko ANak baliogabetu egin zituen, besteak beste, bi artikulua hauek: batetik, toki-erakundeetako eta Euskadiko tokiko sektore publikoa osatzen duten gainerako erakundeetako langileak, lehenik eta behin herritarrari euskaraz zuzenduko zaizkiola eta hark aukeratutako hizkuntzan jarraituko dutela ezartzen zuten atalak (27.1.a); bestetik, gailu automatikoen, telefono bidezko informazio-zerbitzuen, bozgorailuen edo antzekoen bidez igorritako hitzezko mezuak, hartzaile jakinik gabe, lehenik eta behin euskaraz egingo direla zioen atala (27.e).

Horiek ez ziren baliogabetutako atal bakarrak izan. 435/2023 epaian 10 manu baliogabetu ziren: 9.2., 11.1., 12., 18.1., 24.3., 27.1.a), 27.e), 36.7., 36.8.b) eta 36.10. artikulua. Hilabete bat geroago, 2023ko urriaren 4ean, EAEko ANaren 440/2023 epaiaren⁵⁵ bidez, PP alderdi politikoak jarritako demanda ere partzialki onartu zen, 2019ko azaroaren 19ko 179/19 Dekretuaren 18.1, 18.2 eta 33.5 artikulua deuseztatuz. 18.1 artikulua izan ezik, beste guztiek ez dute 2/2016ko 6.2. artikulua-

⁵⁴ EAEko Auzitegi Naziolaren 435/2023 epaia, 2023ko irailaren 28koa.

⁵⁵ EAEko Auzitegi Naziolaren 440/2023 epaia, 2023ko urriaren 4koa.

rekin zuzeneko loturarik, baina KAE baliatu zuten euskararen erabilera “sustatzen” zuten manu oro baliogabetzeko.

3.3) Planteamendu berriak

Dagoeneko errekurritu da KAK emandako ebazpena 85/2023 epaian. Bada, arazoa aztertze aldera, Laura Díez Buescok bere boto partikularrean azaldutako planteamenduetaz gain, beste kontu bi ere kontuan hartu beharko dira, bere unean inork egin ez zituenak edo behintzat garatu gabe geratu direnak.

Lehenik eta behin, 6.2. artikuluko tartekari horren interpretazio gramatikala kolokan geratu da. Arau bat behar bezala interpretatzeko, epaileak zenbait elementu hartu behar ditu kontuan, arauaren esanahia eta irismena ulertzen lagunduko diotenak. Elementu horiek Espainiako kode zibilaren 3. artikuluan jasota daude, eta honako hauek dira:

Gramatikala: Araua osatzen duten hitzak aztertu behar dira, arau gramatikalak erabiliz. Era horretan hitzei zentzu bat ematen zaie, beti ere ahalik eta esanahi zehatz, logiko eta egokienera hurbilduz. Hori da interpretaziorik logikoena eta legearen hitz zehatzetan oinarritzen da.

Historikoa: Legearen zentzua argitzeko, legea sortu zen momentuko ezaugarri politiko, juridiko eta sozialak aztertzean datza, hau da testuinguru historikoa ezagutzea. Legearen proiektu eta aurrekariak ezagutu behar dira eta amaierako emaitzaren elaborazio prozesua aztertu.

Soziologikoa: Araua aplikatzen den garaiko errealitate soziala hartzen da kontuan. Horrek esan nahi du kontuan hartu behar direla araua onartzean eragina izan zuten elementu ideologikoak, moralak eta ekonomikoak.

Sistematikoa: Araua interpretatzeko, kontuan hartzen da gainerako ordenamendu juridikoarekin duen lotura, zuzenbidearen printzipio orokorrak barne.

Teleologikoa: Lege-agindu baten zentzua eta irismena zehazten dira, arau horrekin lortu nahi den helburua kontuan hartuta.

Bada interpretazio gramatikala egitea ezinbestekoa da arauak benetan esaten duena eta esaten ez duena zehazteko. 6. artikuluko bigarren atal horrek argi uzten du edozein kidek euskara ezagutzen ez duela alegatzen badu dena gaztelaniaz egiteko aukera dagoela. Baina ez da inon esaten euskara ezagutzen badu derrigorrez euskaraz egin beharko duenik. Tesuaren literaltasuna aztertzen baldin bada, ahalmen bati buruz ari da, ez derrigortasun bati buruz.

Lehenengo esaldiak argi dio zenbait dokumentu eta testu euskaraz idatzi ahal izango direla. “Ahal” hitz hori gaztelera “poder” aditzarekin itzultzen da. Bada aditz horrek gaitasuna, ahalmena edo ahaltsuna adierazten du, inolaz ere ez inposaketa edo ezarpena. Bigarren esaldiak aditz hau aipatzen du beren-beregi “Ahalmen hori erabili ahal izango da”. Beraz, kideren batek euskara ez badaki gazteleraz egingo da, baina kide guztiek euskara badakite, euskaraz egin ahal izango da.

Ahalmen hori, gainera, 6. artikulua lehenengo atalean argi adierazi da, bermatu egingo da herritarrek toki-erakundeekin harremanetan jartzen diren hizkuntza ofiziala aukeratzeko duten eskubidea benetan erabiliko dutela esaten denean. Gramatika araei jarraituz, esaldiak ezin dira modu isolatu batean interpretatu, eta aurretik edo ostean datorrena ere hartu behar da kontuan. Kasu honetan, beraz, artikulua osoa aztertuz gero, lehenengo ataleko berme hori bigarren atalak une oro errespetatzen du eta euskara aukerako hizkuntza da herritar guztientzat, artikulua bere bi ataletan adierazi duen bezala. Ondorioz, epaiak esandakoa ez da guztiz zuzena, testuak ez duelako inolaz ere inor dokumentuak euskaraz egitera edo jasotzera derrigortzen, pertsona horrek euskara jakin ez.

Bigarren, hasieran aipatutako arauen artean, Eskualdeetako edo Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna (2000) dago, Europako Kontseii-

luaren esparruan bultzatua eta Espainiak berretsi egin duena. Gutun horretako zenbait artikulua aplika daitezke epai honetan. Izan ere, 10. artikulua aipatu ere egiten da. Baina edukia ondo aztertuta, ezinbestekoa da 7. artikulua kontuan hartzea, orain arte epaian agertu ez dena.

7. artikulua bigarren zatian esaten denez, eskualdeetako edo eremu urriko hizkuntzen alde neurri bereziak hartzea, hizkuntza horien hiztunen eta gainerako herritarren arteko berdintasuna sustatzeko, ez da gehien erabiltzen diren hizkuntzen hiztunen aurkako diskriminazio-ekintza bat. Artikulu horri jarraituz, eta BUESok doktrinaren inguruan esandakoa gogoratzuz, 2/2016 Legearen 6.2 artikulua euskararen erabilera bultzatzeko neurriak ezartzen ari da, hori baita azken finean Legeak duen helburuetako bat. Testu osoan zehar argi uzten da gaztelania eta euskara maila berean erabili daitezkeela eta herritarrek bietatik edozein aukeratzeko eskubidea dutela. Beraz, gutuna errespetatuz, ez da inolako diskriminaziorik ezarri euskara ezagutzen ez dutenen kontra.

IV. ONDORIOAK

LEHENENGOA.— 85/2023 Epaia EAEko hizkuntza ofizialak erabiltzeari buruzko irizpideak aldatzea ekarri du. Ebazpena ematerakoan, legegileak aurretik zegoen doktrinaren eta jurisprudentziaren interpretazio zabala egin du, 82/1986, 31/2010, 165/2014 edota 11/2018 KAEek esandakotik haratago. Horrek berarekin ekarri du doktrina berritzea, arlo honetako segurtasun juridikoa kolokan jarri duena.

Doktrinaren eraldatze horrek *overruling* kasu bat ekarri du. Legegileak aurreko epaiek esandakoaren interpretazio berri bat eginez ebatzi du epaia. Kasu honetan, dena den, deigarriena da ez dela aparteko egoera aldaketarik egon *overruling* hori justifikatzeko. Gizartea aurrerantz doan heinean, legegileak ezinbesteko du batzuetan aurreko doktrina eraldatzea

egoera berrietara egokitzeko. Hemen, ostera, ez da egoera berri batera egokitu, egoerak berdin jarraitzen duelako. Alderantziz, atzera pauso bat eman du, orain dela 20 urte baino gehiago zegoen egoerarantz atzera egitea ekarri baitu.

Izan ere, oso ondo bermatzen da euskara ez dakitenen eskubidea dokumentu guztiak gaztelaniaz egiteko; alderantziz, ordea, ez dago hain argi. Biztanle guztiak gaztelera ezagutzeko betebeharra dutenez, udaleko kide batek gaztelaniaz egitea nahi izanez gero, nahikoa da beste guztiak gaztelaniaz egitera behartuta egoteko? 2/2016 Legeko 6.2 artikuluko tartekia ezabatzean, gero 179/2019 Dekretuko 18.1 artikuluko tarteki berbera ezabatzea ekarri zuena, gaztelaniaz egiten dutenen alde jardun da, euskaldunek ez baitute aukerarik gaztelania ez dakitela esateko dokumentuak euskaraz egin ahal izateko. Gaztelaniaz egin nahi dutenek, ordea, nahikoa dute euskaraz ondo moldatzen ez direla esatearekin talde osoa gaztelaniaz egitera behartzeko. Ez da inolako ahaleginik egiten euskaldunek agiriak eta beste zenbait dokumentu euskaraz egin ahal izateko, eta zalantzan jartzen da euskaldunen eskubideak bermatzen direla, oso mugatuta geratzen baitira erdaldunen aldean. Epaiak dio euskarak gehiegizko nagusitasuna (supremacía exorbitante)⁵⁶ duela gaztelaniaren aurrean. Aurrekoa ikusita, argi dago hori ez dela horrela errealitatean.

BIGARRENA.— Europako Eskualdeetako eta Eremu Urriko hizkuntzen Europako Gutunak hizkuntza gutxituak sustatzea du helburu. Gaur egungo gizarte globalizatu honetan ez da hain erraza hizkuntza gutxituak mantentzea, errazago da ingelesa edo gaztelania bezalako hizkuntzak ikasi eta mundu osoarekin hizkuntza horiek erabiliz komunikatzea. Euskara ez da hizkuntza global horietan sartzen, kontrakoa baizik. UNESCOk adierazi du euskara hizkuntza gutxitu horietako bat dela, eta ondorioz, mantentzeko lan egin behar da.

⁵⁶ Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 85/2023, uztailaren 5ekoa, 3. Z.O.

Espainiak, EBaren estatukide den aldetik, Europatik datorren gutuna onartu du, Espainiako estatuaren barruan dauden hizkuntza gutxituen alde. Izan ere, EKak 3.3. artikuluan jaso du Espainiako hizkuntza-modalitateen aberastasuna kultura-ondarea dela, eta errespetu eta babes berezia izango duela. Baieztapen hau konstituzioan jaso da, baina errealitatean bete ere egin behar da, eta azken epaiek ez dute horren aldeko ahaleginik egin, alderantziz baizik.

Aurretik aipatu den bezala, 2023ko irailaren 28ko 435/2023 KA Eren eta 2023ko urriaren 4ko 440/2023 KA Eren bidez 179/2019 Dekretuko 12 manu garrantzitsu baliogabetu ziren. Manu horiek EKko 3.3 artikuluan aipatutako euskararen babes berezia ezartzen zuten, Europako Eskualdeetako eta Eremu Urriko hizkuntzen Europako Gutunak hizkuntza gutxituak sustatzeko helburuarekin bat etorritz. Esaterako, baliogabetu zen artikuluetako bat 9.2. artikulua izan zen. Artikulu horrek zioen hizkuntzaplantzaz udal-jarduerak euskaraz egitea ahalbidetuko zuela. Horretarako, udalerriaren funtzionamendua euskaraz sustatzeko neurriak hartuko zirela jaso zuen, bereziki hizkuntza hori ezinbestekoa den guneeetan.

Artikulu horrek ez du inondik inora ere gaztelaniaz jarduten dutenen eskubidea urratzen. Ez da inon esaten gaztelaniaz egiten dutenak euskaraz egitera behartuta egongo direla, ezta baztertuak izango direla gaztelaniaz egiten badute. Dekretuko 9.2. artikulua euskara sustatzeko babes berezia ezartzen du. Gainera, Europako Eskualdeetako eta Eremu Urriko hizkuntzen Europako Gutunak jaso zuenari jarraituz, eskualdeetako edo eremu urriko hizkuntzen alde neurri bereziak hartzea, hizkuntza horien hiztunen eta gainerako herritarren arteko berdintasuna sustatzeko, ez da gehien erabiltzen diren hizkuntzen hiztunen aurkako diskriminazio-ekintza bat. Epaileek, ordea, gaztelaniaz egiten dutenen kontrako diskriminaziotzat jo zituzten bai 9.2. artikulua bai baliogabetuak izan ziren beste 11 artikulua, Europak esandakoari jaramonik egin gabe eta, berriz ere, aurreko doktrina eta jurisprudentziak jasotakoa albo batera utzita.

HIRUGARRENA.— EK da gaur egun Espainiako barne ordenamendu juridikoko arau gorena, baina baita kasu honetarako zalantza gehien sortu dituen ere. Bertan argi jaso da gaztelania dela estatuko hizkuntza ofiziala eta herritar guztiek dutela gaztelania jakiteko betebeharra. Baina bertan jaso da baita Estatuko beste hizkuntzak ere ofizialak izango direla dagokien Autonomia Erkidegoetan, Autonomia Estatutan jasotakoaren arabera. Beraz, gaztelania hizkuntza ofiziala izanik ezagutzeko betebeharra badago, euskara EAEan hizkuntza ofiziala bada, euskara jakiteko betebeharra dagoela ulertu behar da?

Horixe da doktrina askok zalantzan jarri dutena eta urteetan zehar asko eztabaidatu den kontu bat. Hizkuntza bi ofizialak badira, bien egoera berbera izan beharko litzateke bai legean eta bai praktikan. EKak, ordea, ez du hori horrela jaso eta ez dio euskal legegileari ere hori horrela jasotzen utzi. Logikoa, EAEko Autonomia Estatutuan euskara ezagutzeko betebeharra jasotzea dirudi, EKak gaztelaniarekin egin duen bezala. Baina hori Konstituzio aurkakoa izango litzateke, EKak ez baitu inon esaten euskara ezagutzeko betebeharra dagoenik. Beraz, sustraietara jo behar da hizkuntza biak baldintza berberean jartzeko, Konstituzioaren 3. artikulura alegia.

a) *De lege ferenda* proposamenak

Aurreko guztia kontuan izanik, irtenbideetako bat EKko 3. artikulua aldatzea izango litzateke. Gaztelania bada estatuko hizkuntza ofiziala eta gaztelania ezagutzeko betebeharra badago estatu mailan, euskara izanik EAEko hizkuntza ofiziala, berau ezagutzeko betebeharra ere aitortu beharko litzateke, EAE mailan bada ere. URRUTIA LIBARONAK jaso zuen bezala, EKak asimetria bat sartzen du hizkuntza ofizialen artean, gaztelaniari dagokionez bakarrik arautzen baita ezagutzaren betebeharra⁵⁷.

⁵⁷ URRUTIA LIBARONA, I.: “El nuevo régimen jurídico de las lenguas oficiales...”, *op. cit.*, 140. or.

Ondorioz, euskal legegileak lan handia du egoera hau aldatzeko, aldatu beharreko lehenengo gauza konstituzioa bera izan beharko litzatekelako, 3. artikuluan manu berri bat sartuz: “3.2. Espainiako beste hizkuntzak ere ofizialak izango dira haiei dagozkien autonomia-erkidegoetan, beraietako estatutuekin bat etorritz. Ondorioz, autonomia-erkidego horietako biztanle guztiek dute dagokion hizkuntza jakiteko eginbeharra eta erabiltzeko eskubidea”.

Konstituzioaren eraldatzeari dagokionez, 2 prozedura ezarri dira aldatu beharreko gaiaren arabera. Kasu honetan, EKko 3. artikulua atariko tituluan kokatuta dago. Ondorioz, prozedura areagotuaren bitartez aldatu beharko litzateke, hau da, EKren 168. artikuluan jasotakoaren arabera. Prozedura hori nahiko zurruna eta konplexua⁵⁸ da. Printzipioz, Konstituzioaren testu osoa eraldatu daiteke, baina EKak ezarritako prozedurak ez dira baxterre lagungarriak, eta are gutxiago prozedura areagotua, ia ezinezko egiten baitu EKren atariko tituluko artikuluren bat aldatzeko ahaleginak aurrera egitea. Historian zehar EKak bi eraldaketa baino ez ditu izan: 1992an Espainiak Europar Batasuneko Tratatu berresteko egin zen eraldaketa eta 2011n defizitaren debekapena ezartzeko 135. artikuluan egindakoa. Beraz, nahiko zaila egiten da imaginatzea 3. artikulua hori aldatuko denik, eta are gutxiago euskara gaztelaniaren maila berera ekartzeko bada.

EK aldatzeko zailtasunak beste konponbide bat bilatzera eramaten gaitu, hizkuntza ofizialen definizioa berrikustera alegia. Berez, bai gaztelania bai euskara hizkuntza ofizialak dira, eta ofizialak diren heinean, baldintza berberak izan beharko lituzkete. Ondorioz, Europatik hizkuntza ofiziala zer den adierazten duen definizio zehatz bat sortzea ez litzateke txarto egongo. Era horretan, argi geratuko litzateke hizkuntza bat ofizial izateak, hizkuntza hori jakiteko betebeharra sortzen duen edo ez.

⁵⁸ LARRAZABAL BASAÑEZ, S.: *Konstituzio zuzenbidearen eskuliburua. I. liburukia: Konstituzio historia. Iturrien sistema. Oinarrizko eskubide eta eginbeharra*. Bilbo: Deustuko Unibertsitatea, 2007, 17 zk., 197. or.

Herritarrak gaztelania ezagutzera behartzeak, euskararekin egiten ez den bezala, nolabait gaztelania euskararen gainetik jartzea dakar. Biak badira hizkuntza ofizialak biak egon behar dira maila berdinean, egoera berean araututa eta baldintza berdinekin. Azken epai hauek ikusita zailantza sortzen da maila berdintasun horren inguruan.

Azken finean, 2/2016 Legeak bidea irekitzen du euskara lan-hizkuntza ere izan dadin, erabilera arruntekoa, betiere herritarrek hizkuntza aukeratzeko duten eskubidea bermatuz⁵⁹. Legeak ez du bilatzen euskara gaztelaniaren gainetik jartzea. ETELak herritarrak jartzen ditu hizkuntza-sistemaren ardatzean, eta administrazioak sistema horrek adierazten duen hizkuntza-aukerara egokitu beharra jaso du. Ondorioa argia da, bai Europatik datorren gutunak bai EKak hizkuntza gutxituen sustapena bilatzen dute, euskara hizkuntza horietako bat izanik. Gainera, euskara eta gaztelania hizkuntza ofizialak dira. Beraz, 2/2016 Legea eta hori garatzen duen 179/2019 Dekretua ezinbestekoak dira euskara zerbitzu-hizkuntza eta lan-hizkuntza bihurtzeko, gaztelaniaren maila berean, edozein hizkuntza ofizialen mailan.

V. BIBLIOGRAFIA eta ITURRIAK

5.1) Bibliografia

AGUIRREAZKUENAGA, I.: “Reflexiones jurídicas sobre la oficialidad y el deber de conocimiento de las lenguas”. Ondoko lanean: MARTIN-RETORTILLO BAQUER, S. (koord.): *Estudios sobre la Constitución Española: Homenaje al profesor García de Enterría*. Madril: Civitas gitaletxea, 1991.

ARZOZ SANTIESTEBAN, X.: “Las consecuencias de la confusa doctrina constitucional sobre el ‘equilibrio inexcusable’ entre las lenguas oficiales: a propósito de la STC 85/2023, de 5 de julio”. Escola d’Administració Pública de Catalunya.

⁵⁹ URRUTIA LIBARONA, I.: “El nuevo régimen jurídico de las lenguas oficiales...”, *op. cit.*, 168. or.

Lengua i Dret Aldizkaria. 2024ko maiatzaren 16an argitaratua. <https://eapc-rld.blog.gencat.cat/2024/05/16/las-consecuencias-de-la-confusa-doctrina-constitucional-sobre-el-equilibrio-inexcusable-entre-las-lenguas-oficiales-a-proposito-de-la-stc-85-2023-de-5-de-julio-xabier-arroz-santis/> (Azken kontsulta 2024ko maiatzak 18).

ARZOZ SANTIESTEBAN, X.: “Lenguas y modalidades lingüísticas en la Constitución Española: ¿Dos regímenes jurídicos diferenciados?”. Ondoko lanean: MILLAN I MASSANA, A. (koord.): *El plurilingüisme a la Constitució Espanyola*. Bartzelona: Generalitat de Catalunya, 2009, Col·lecció Institut d’Estudis Autònomic 65. zk.

AYESTA SAGARDUI, K. “Europar Batasuneko hizkuntz politika, praktikak eta diskurtsoak”. *Bat Soziolinguistika aldizkaria*, 2021, 121. zk.

BARANDIARAN, J.M.: “Euskal ohikunde edo legediazaz hitz bi” RIEV, *Revista Internacional de los Estudios Vascos*, 1986, 31. zk.

BAZAKO ATUTXA, P. eta ETXANOBE LANDAJUELA, E.: “Ley Municipal de Euskadi. ¿Esta vez sí?”. *Pertsonak eta Antolakunde Publikoak Kudeatzeko Euskal Aldizkaria*, 2015, 8. zk.

BORRAJO INIESTA, IG.: “El status constitucional de los extranjeros”. Ondoko lanean: MARTIN-RETORTILLO BAQUER, S. (koord.): *Estudios sobre la Constitución Española: Homenaje al profesor García de Enterría*. Bigarren liburukia *De los Derechos y Deberes fundamentales*. Madril: Civitas argitaletxea, 1991.

EUROPAR BATASUNA. *Lenguas, mutilingüismo, régimen lingüístico*. Europar Batasuneko web orri ofiziala. (Azken kontsulta 2024ko maiatzaren 1ean) https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/languages_es

GOYHENECHÉ, E.: “Les sources du Droit basque. La maison et la famille”. Le Pays Basque. Soule - Labourd - Basse-Navarre. *Société Nouvelle d’éditions Régionales et de Diffusion*, 1979.

GURRERA ROIG, M. “El pluralismo lingüístico”. *Revista de estudios políticos*, 48. zb.

IGARTUA, I. eta ZABALTA, X.: “Euskara”. Etxepare Euskal Institutoa, *BASQUE*, 2021.

LALINDE ABADÍA, J.: “La ubicación del Dreyto de Navarra en el área española del Directum”. *Segundo Congreso General de Historia de Navarra*. 1992, 14. zk.

LARRAZABAL BASAÑEZ, S.: “Derecho Público de los Territorios Forales. De los orígenes a la abolición foral”. Oñati: Herri Ardularitzaren Euskal Erakundea (IVAP), 2004.

LARRAZABAL BASAÑEZ, S.: *Konstituzio zuzenbidearen eskuliburua. I. liburukia: Konstituzio historia. Iturrien sistema. Oinarritzko eskubide eta eginbeharrak*. Bilbo: Deustuko Unibertsitatea, 2007, 17 zk.

LARRAZABAL BASAÑEZ, S.: “Zume hauekin... ekin lanari. Reflexiones sobre la génesis, naturaleza e inserción de la Ley de Instituciones Locales de Euskadi en el peculiar sistema de fuentes del Derecho vasco”. *Herri-Ardularitzako Euskal Aldizkaria*, 2017, 107. zk.

LÓPEZ BASAGUREN, A.: “Nación y lengua en el Estatuto de Autonomía de Cataluña”. *Revista general de derecho constitucional*, 2011, 13. extra. zk.

RAZQUÍN LIZARRAGA, M.M.: “La Ley de Instituciones Locales de Euskadi: visión general y encuadre del nivel institucional”. *Herri-Ardularitzako Euskal Aldizkaria*, 2017, 107. zk.

SÁNCHEZ AGESTA, L. eta PRIETO DE PEDRO, J.: “Las lenguas de España”. Ondoko lanean: SÁNCHEZ AGESTA, L.; GOIG MARTÍNEZ, J.; PRIETO DE PEDRO, J. eta beste batzuk: *Comentarios a la Constitución Española. Tomo I - Preámbulo y artículos 1 al 9 de la Constitución Española de 1978*. Madril: Edersa argitaletxea, 2006.

URRUTIA BADIOLA, Andrés M.: “El Derecho foral vasco en la Historia”. Ondoko lanean: URRUTIA, A.; ATXABAL, A.: eta beste batzuk: *Practicum de Derecho Civil Foral del País Vasco*. Bilbo: Deustuko Unibertsitatea, 1995.

URRUTIA BADIOLA, Andrés M.: “Lengua vasca, cooficialidad lingüística y relaciones jurídicas *inter privatos*: Análisis desde la perspectiva del euskera en el Derecho privado español, en el francés y en el de la Unión Europea”. Bilbo: Herri Ardularitzaren Euskal Erakundea (IVAP), 2016.

URRUTIA LIBARONA, I.: “El nuevo régimen jurídico de las lenguas oficiales en la Ley de Instituciones Locales de Euskadi”. *Herri-Ardularitzako Euskal Aldizkaria*, 2017, 107. zk.

VERNET, J.; PUNSET, R.: “Lenguas y Constitución”. Madril: Iustel, 2007.

5.2) Legeria

EUROPAR BATASUNeko KONTSEILUA. Eskualdeetako eta Ereku Urriko hizkuntzen Europako Gutuna (ECRML), Estrasburgon sinatua 1992ko azaroaren 5ean.

EUROPAR BATASUNeko KONTSEILUA, PARLAMENTUA ETA BATZORDEA. Europar Batasuneko Oinarrizko Eskubideen gutuna, Europar Batasuneko Aldizkari Ofizialean argitaratua 2012ko urriaren 26an, 41.4. artikulua.

Espainiako Konstituzioa, *Gaceta de Madril*en 344. zk., 1931ko abenduaren 10ean argitaratua.

Espainiako Konstituzioa, EAOn 311. zk., 1978ko abenduaren 29an argitaratua.

3/1979 Lege Organikoa, abenduaren 18koa, Euskal Autonomia Erkidegoko Autonomia Estatutuari buruzkoa, EAOn 306. zk., 1978ko abenduaren 29an argitaratua.

10/1982 Legea, azaroaren 24koa, Euskararen erabilera normalizatzeko oinarrizkoa, EHAAren 160. zk., 1982ko abenduaren 16an argitaratua, eta EAOn 100. zk., 2012ko apirilaren 26an argitaratua.

7/1985 Legea, apirilaren 2koa, Toki Araubidearen Oinarriak arautzen dituen, EAOn 80. zk. 1985eko apirilaren 3an argitaratua.

2/2016 Legea, apirilaren 7koa, Euskadiko Toki Erakundeei buruzkoa, EHAAren 70. zk., 2016ko apirilaren 14an argitaratua eta EAOn 105. zk. 2016ko maiatzaren 2an argitaratua.

781/1986 Legegintzako Errege Dekretua, apirilaren 18koa, Toki Araubidearen arloan indarrean dauden lege xedapenen testu bategina onartzen duen, EAOn 96. zk. 1986ko apirilaren 22an argitaratua.

179/2019 DEKRETUA, Euskadiko toki-erakundeetan hizkuntza ofizialen erabilera instituzionala eta administratiboa normalizatzeari buruzkoa. EHAAren 179. zk., 2019ko azaroaren 22koa.

5.3) Jurisprudentzia

Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 82/1986, ekainaren 26koa.

Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 31/2010, ekainaren 28koa.

Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 165/2013, irailaren 26koa.

Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 11/2018, otsailaren 8koa.

Konstituzio Auzitegiaren Epaia, 85/2023, uztailearen 5koa.

EAEko Auzitegi Naziolaren 435/2023 epaia, 2023ko irailaren 28koa.

EAEko Auzitegi Naziolaren 440/2023 epaia, 2023ko urriaren 4koa.